

Հովհաննես Թումանյան

Հին կոիվը

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԳ

ՏԱՆԸ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Մենք կարծում էինք, թե իր շանթերով
Հրսկում է աստված Սասնա սարերին.
Մենք ասում էինք՝ անթիվ նավերով
Կրգան օգնության մեր ծանրը օրին...

Ավա՛ղ մեր պայծառ հույսերի համար.
Ահա խորտակված, և ահա կրրկին
Նայում ենք անհույս, մենա՛կ, դավկահար՝
Մորթող թըշնամու արյունոտ ձեռքին:

Երկրի մեծերը չեն փոխում իրենց

Մեռելի ոսկրին ողջ ազգը հայի,
Մեր տունն են ուզում, մեր տեղն են ուզում,

Մեր բուն երկիրը՝ մեզնից ամայի...

Նա էլ, որ աստծու անունով եկավ,
Փրկչական խաչով, խոսքով գրթության,
Նա էլ աստրծուն՝ կանգնեց՝ փառք տրվավ,
Որ մենք հոշոտված, տանջված ենք էսքան...

Ու հոսում, հոսում, հոսում է անմեղ
Արյունն-արցունքը տարաբախտ ազգի,
Հոսում ամեն օր, հոսում ամեն տեղ,

Եվ դեռ սուկալին չի եկել իսկի...

Եվ ահա մենակ, խոցված ու ցավոտ,
Թե մարմնով տանջված՝ հոգով առավել,
Մենք միտք ենք անում մինչև առավոտ .
Տե՛ր ամենագետ, մենք ի՞նչ ենք արել...

I

Հայի շար բախտը ինձ ներքև բերավ
Բարձր Գուգարքի ծաղկոտ սարերից,
Իմ հոգին լրցրեց հառաչանք ու ցավ,
Տրխուր երգերի քրնար տրվավ ինձ:
Դե՛, հեծծի՛ր, իմ երգ, ինչպես կրհեծծի

Բուքն իմ ամայի աշխարհի վրրա,
Անքուն կարոտի դուռը կրծեծի,
Թե՛ քու անբախտը չըկա ու չըկա...
Դե՛, հեծծի՛ր, իմ երգ, ինչպես սրգավոր
Հայի հեծեծանքն ու բողոքն անվերջ,

Ինչպես պանդուխտի թառանջ սրբտախոց
Օտար դրոներում, անհայտ ճամփի մեջ...

II

Իմ միտքն էլ, ավա՛ղ, շրթջում է մոլոր
Հայի հալածված պանդուխտի նրման,
Մենակ ամեն տեղ, տրխտր ամեն օր,

Ցավերով լրցված պանդուխտի նրման:
Կորցրել է վաղուց ամենն, ինչ ուներ,
Փընտրածն էլ, էսպես, չի գրտնում բընավ,
Անքուն շրթի պես գընում է երեր,
Աշխարհքից աշխարհք, մի ցավից մի ցավ:
Ու, ինչպես օտար աշխարհքից դարձող
Կարոտած ճամփորդ, նըկատում է նա՛
Հեռո՛ւ, մըթան մեջ, վառ կարմիր լուսով
Ծաղկում է ծանոթ լուսամուտն ահա...
Մենակ ու խաղաղ ճրրագի առջև,

Չոր ձեռքը տըված դալուկ ճակատին,
Մըտքի ծովն ընկած մըտածում է նա,

Հին տատապանքի, հին ցավի որդին:
Գըլխի վերևը տրխտր պատկերներ,
Գըրքե՛ր ու գըրքեր իր շուրջը բոլոր...
Ու ներս է մտնում մի բարի ըստվեր,
Իր մայրը ցամքած, մայրը սևաշոր:
Ի՞նչ էս միտք անում, Վահա՛ն ջան, Էդքան,
Ասա՛, քեզ դուրբան, քո մըտքին դուրբան,
Ի՞նչ էս միտք անում ու հալվո՛ւմ, հալվո՛ւմ...

Բան չըկա, մայրի՛կ, գրլուխս է ցավում...
Չէ՛, սուտ ես ասում, ինձ չես խաբիլ էլ.
Էդ ո՞վ է, ասա՛, քո քունը կըտրել,
Էդ ո՞ր սիրունը, ո՞ր անուշ հոգին...
Հա՛, գըտա՛ր, մայրի՛կ... սիրում եմ մեկին...
Տեսա՞ր, որ ասի՛ չես խաբիլ ինձ էլ,
Տեսա՞ր, ինչպես եմ ցավըդ իմացել...
Ինչո՞ւ ես հապա ծածկում ինձանից,
Ծածկում ինձանից քեզ սիրող նանից...
Դե ո՞վ է, ասա՛, ես էլ կըսիրեմ...

Դե ո՞ր է, ասա ... ո՞ր է, որ բերեմ.
Բերեմ, որ Էդքան միտք չանես էլ դու...
Չես կարող, մայրի՛կ, նա շատ է հեռու...
Նա շատ է հեռու, գերության միջում,
Դու չես իմանում, դու չես ճանաչում...
Էնպես մի դըժար տեղ եմ սիրել ե՛ս...
Չես կարող հասնես, չես կարող բերես...»
Ու դուրս է գրնում հուսահատ, մոլոր
Իր մայրը ցամքած, մայրը սևաշոր,
Աղոթում իրեն Վահանի համար,

Աշխարհքի համար, ամենքի համար...

III

Հայտնըվեց ապա մի օտար տրդա,
Մի ուրիշ տրդա երևաց էլի,
Խոսում են անքուն գիշերներն երկար,
Խոսում են տաք-տաք, մո՛րթ, կասկածելի...
Ո՞վ են, Վահա՛ն ջան, գալիս են քեզ մոտ,

Էդ ինչ տղերք են՝ գունա՛տ, անծանոթ...
Երանկ իմանամ՝ Էդ ինչ եք ուզում,
Էդ ի՞նչ եք Էդքան խոստ՛ւմ ու խոսում...
Պանդուխտ են, մայրի՛կ, ընկեր տղերք են,

Քրշված, հալածված, ընկած դես ու դեն.
Տուն ու տեղ չունեն, ինձ մոտ են գալիս,
Ջրրույց ենք անում, իրար սիրտ տալիս...
Իմ անբախտ գավակ, մանկուց վրշտակոխ.
Ընկերներդ Էդպես հալածված, անհող,
Սիրածըդ հեռու, գերության միջում...
Խոսում է մայրը, խոսում, հատաչում,
Ու դուրս է գրնում կրրկին շրվարած...
Ամեն տեղ քրնած, ամենքը լրոած...
Մենակ՝ մընում է իր անհոգ մարդուն,

Չի գալիս նա էլ, դեռ չի գալիս տուն.
Իր պեսների հետ էլի՛ էն անտեր
Գինետանն ընկած ու խոսում է դեռ...

IV

(Գինետանը)

Կրտրել է վաղուց ամեն ձեն ու ձուն:
Գիշերվան կես է: Հոգնած ու անքուն,
Գըլուխը գինոտ դագգահին դըրած՝
Գինետան տերն էլ քուն մըտավ թըմրած:
Կեղտոտ լամպարի աղոտ լուսի տակ,

Մեջտեղը մի գավ, աղքատ ու անկարգ
Մեղանի շուրջը, իրենց անկյունում,

Երեք ծերունի գրրույց են անում:
Ցավ-կրրակ դառավ էս լակոտն, ախպե՛ր,
Էլ բան չի ասվում, հետը չի խոսվում,
Ուշքըն ու միտքը միշտ հեռու տեղեր՝
Չես էլ հասկանում, թե ինչ է ուզում...
Հավան չի կենում աշխարհքի կարգին.
Ասում է՝ մարդիկ բըռնության տակին...

Միտս էլ չի գալիս՝ ինչպես է ասում,
Խըրթին, գըրաբառ բաներ է խոսում,
Էս մեկն՝ էսպես է, էն մեկելն՝ էնպես...

Երկուսից մինը կամ նըրանք, կամ ես...
Մո՛ւս կաց, ասում են, Էդ ի՞նչ ես անում...
Թե՛ դու հին մարդ ես, դու չես հասկանում...
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛.

Ա՛յ քեզ նոր տըղա՛...
Դե բաժակըդ բե՛ր,
Մարտիրոս ախպեր,
Բեր մի-մի բերան
Կյանք խընդրենք դըրան:

Էդ, ինչ որ դու ես խաբարը տալիս,

Մի ուրիշ տեսակ բան է դուրս գալիս...
Բարի հիշատակ լինի քեզ համար,
Տունըդ շեն պահի ու ծուխըդ վարար:
Ածում են կոնծում ընկեր ծերերը,
Բայց նոր է բացվել պատմության ծերը:

Հա՛, ախպե՛ր, ուրիշ բան է դուրս գալիս.
Ես էլ հենց Էդ եմ գըլխիս վայ տալիս,

Թե սրբա վերջը ուր պիտի գրնա.
Տանից ու բանից եղած ավարա,
Աշխարհքի դարդը շալակն է առել՝

Ամենքի համար դարդաքաշ դառել...
Ընկեր թե օտար, ծանոթ, անծանոթ—
Ով վեր է կենում վագում է իր մոտ.
— Վահա՛ն, ի՞նչ անենք... Վահա՛ն, ո՞նց կենանք...
Վահա՛ն, ի՞նչ կասես... Վահա՛ն, ե՞րբ գրնանք...
Գըլխի՞ եք ընկնում՝ «Էնտե՛ղ» են գրնում...
«Էնտեղ» հո գիտե՛ք, լավ եք իմանում...
«Էնտե՛ղ», օ՛ֆ, «Էնտե՛ղ»
Կրրակ է անթեղ...
Դե բաժակըդ բե՛ր,

Մարտիրոս ախպեր,
Արի՛, մի սրբտանց

Կյանք խրնդրենք դրրանց...
Ջահել ժամանակ ի՛նչքան են ես էլ
Էդ ճամփի վրա անքուն երագել,
Ի՛նչքան են ուզել թե փախչեմ ծածուկ...
Հիմի դրրանցն եք թարիֆ անում դուք...
Ուր գրնան՝ աստված բանները աջի,
Չարը խափանի, բարին առաջի...
Ածում են կոնծում ընկեր ծերերը,

Բայց հեռու է դեռ պատմության ծերը:

Շընորհակալ են, ողջ կենաք, ախպե՛ր,
Էս տեսակ մի բան չեն տեսել ես դեռ.
Տեղ ունես թե չէ՝ մըտիկ չեն տալիս,
Տասը գրնում են՝ քրսանը գալիս,
Ինչ որ ճանկում են՝ ուտում են, թափում,

Ամբողջ գիշերը վիճում, աղմուկում,
Անպի պես ծրխով սենյակը լրցնում...
Էլ ոչ մահճակալ, ոչ տեղ են հարցնում.
Մինը բարձրանում՝ սեղանին պատկում,

Մյուսը հատակին լեն-արձակ ձրգվում...
Ոչ աղբ են նայում, ոչ փոշի, ոչ ցեխ,
Պատկում են էստեղ, պատկում են էնտեղ...
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛.
Թամաշա է հա՛...
Դե բաժակըդ բե՛ր,
Մարտիրոս ախպեր,
Արի՛, մի սրբտանց
Կյանք խրնդրենք դրրանց.
Շատ լավ տըղերք են, ես ու իմ հոգին.

Հավան են կենում դրրանց արարքին,
Մարդը նա հո չի՝ հենց իրեն նայի,
Մարդը նա է, որ աշխարհքը շահի...
Տեր աստված պահի իրեն խրնամում...
Ածում են՝ վերջին բաժակն էլ քանում,
Չեն հասնում սակայն պատմության ծերը,
Ու միշտ ընկնում է էգուց գիշերը:

V

Դատարկ փողոցով, բարձրը հագալով,
Ինքը իրեն հետ մենակ խոսելով,
Թըրը՛խկ հա չըրը՛խկ, գիշերվա մըթնում

Մարտիրոս ախպերն իր տունն է գրնում:
Եվ ուշ գիշերով հասնում է նա տուն:
Ճրրագը վառ է, «նրրանք» էլ զարթուն,

Աղմըկում են դեռ կողքի սենյակում,
Էն նոր դուրս եկած երգերն են երգում:
Պատավն էլ անքուն իրեն է մընում,
Ձեռները ծոցին դուրս ու տուն անում,
Ու մարդը շենքից մըտած-չըմտած՝
Գիմացն է գալիս հանգած ու հատած:
Բա՛ գիտե՞ս, ա՛յ մարդ, ի՛նչ իմացա ես,

Գիտե՞ս ինչիցն է մաշվում երեխես,
Միրո՛ւմ է մեկին...
Վա՛յ քու կարճ խելքին...
Ի՛նչ սիրահարված, բա՛ն գիտես իսկի.
Ազգի համար է միտք անում, ազգի՛.
Ուրիշի համար, խեղճերի համար...
Ի՛նչ սիրահարված, կարճամիտ հիմա՛ր,
Ի՞նչ ես հասկանում՝ ինչ կա աշխարհքում.
Ականջըդ մի բաց, տես ինչ են երգում...

(Տղերքը երգում են)

Մե սարերի ետև նըրանք

Տառապում են խավարում,
Լույս են ուզում ու ազատ կյանք
Աստծու ազատ աշխարհում:
Կանցնենք թափով
Սարերն անպոտ,
Կերթանք խրմբով
Մենք նըրանց մոտ:

Է՛յ, հերիք էր, լար բռնակալ,
Քանի՞ տանջես խեղճերին .
Խեղճը պիտի ապրի դարձյալ,

Վայն եկել է քու օրին...

.....

Ազատության որդիքն ենք մենք՝
Թրոսած դեպի ապագան:
Էսպես խըմբով սրլանում ենք,
Ո՞վ կըփակի մեր ճամփան.
Կայծակ կըլնենք
Կիջնենք ամպից.
Հեռո՛ւ ճամփից,
Հեռո՛ւ ճամփից...

Հե՛յ, գալիս ենք, ո՛վ տանջվածներ,
Գալիս ենք մենք զինավառ,
Ե՛վ ազատ օր, և՛ կյանք, և՛ սեր
Ողջ բերում ենք ձեզ համար:
.....

VI

Գողդոջ ու գունատ պառավները լուռ
Ականջ են դրնում: Սարսափ ու սարսուռ
Պատել է նրանց, և սարսափահար,
Տեղները սառած, նայում են իրար.
Ի՛նչ է կատարվում իրենց հին տանը,

Ի՛նչ երգ է երգում իրենց Վահանը,
Ի՛նչ երգ են երգում էս տղերքը նոր,
Ի՛նչ երգ են երգում անգո՛ւսպ, ահավոր...
Ամբողջ գիշերը կրրակի վրիի
Էն շամփրի նըման, անքուն ու ցավոտ,
Պըտուտ են գալիս անկողնի միջին,
Պըտուտ են գալիս մինչև առավոտ:

Վահա՛ն ջան, Վահա՛ն, ի՞նչ երգեր են էդ.
Ի՛նչ վըտանգավոր երգեր եք երգում...

Էդ ո՞ւր ես ուզում գընաս դրրանց հետ...

Ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ կա էն երկրում...
Է՛հ, մայրի՛կ, դու էլ՝ ի՛նչ երգեր են էդ...
Ջահել տրդերանց երգեր են, էլի...
Ջահել տղերք ենք, միտքներըս թրոշում՝
Հագար մի հեռու տեղ են ման գալի...
Ու ժողովները դարձան աղմրկոտ.
Աշնան հավքերի էն տարմի նըման,
Որ դըժվըժում է՝ չըվելուց առաջ
Դեպի արևոտ կողմերը գարնան:
Մի օր էլ հանկարծ աղմուկը լրոնց,

Վահանը չեկավ էն գիշերը տուն:
Չըկա մյուս օրն էլ, չըկա՛ ոչ մի տեղ,
Ամեն հարցուփորձ անցավ ապարդյուն:
Եվ ահա նամակ կորած Վահանից:
Բանում են ըշտապ, դողդոջ ձեռքերով.
Ասում է՝ իգուր էլ մի՛ փնտրեք ինձ.
Էլ մի՛ փնտրեք ինձ ու մընաք բարով...
Դուք ինձ կյանք տրվիք, դուք ինձ մեծացրիք,
Բայց քանի էսքան ցավ կա աշխարհքում,

Իմ կյանքն իմը չի, իմ սիրտն իմը չի,

Չեմ կարող հանգիստ մընալ ձեր գրրկում:

Ցավի աշխարհքում արնոտ ու ահեղ
Ուրիշ նոր կյանք է բացվել ինձ համար.
Ուրիշ հայրեր են մընում ինձ էնտեղ,
Ուրիշ մայրեր են կանչում անդադար...
Ներեցե՛ք, որ ձեզ թողնում եմ էդպես
Անկա՛ր, անխընդում, ծերության օրով,
Ներեցե՛ք ձեր խենթ, խելագար որդուն,
Մոռացե՛ք նըրան ու մընա՛ք բարով...

VII

Որդու նամակը ծընկանը դըրած,

Արցունքը ցամքած էն մաշված դեմքին,
Խաղաղ իրիկվան դեմ ու դեմն ահա

Նըստած է մայրը իր դատարկ շենքին:
Կատուն է կողքին մըռռում միալար.
Փոքրիկ Սերիկն էլ, կուչ եկած իր մոտ,
Էնպես միամի՛տ, տխո՛ւր, դալկահար
Պորշկել է մոր դեմքին արցունքոտ:
Նայում է մայրը, նայում է հեռուն,
Էն անհայտ հեռուն, ահավո՛ր, անվե՛րջ,
Ուր գընաց իրեն գավակը սիրուն,
290 Գընաց «նրանց» մոտ, արյան ծովի մեջ...
Ո՛վ քաղցրահայաց սուրբ Աստվածածին,
Ո՛վ արագահաս գինվոր սուրբ Սարգիս,
Դուք օգնե՛ք խեղճին, հասնե՛ք նեղվածին,

Դուք տաք հովություն արար աշխարհքիս.
Հարեհաս լինեք «նրանց», ամենքին,
Ամենքի հետ էլ իմ ճար ու մեկին...
Աղոթք է անում իր մեկի համար,
Աշխարհքի համար, ամենքի համար,
Մինչև թրոշում է ճաճանչը ետին,
300 Մինչև որ մութը առնում է գետին...

VIII

Մըթնեց: Կըտրել է ամեն ձեն ու ձուն:
Գիշերվան կես է, խաղաղ լրոություն:
Հին գինետանը, իրենց անկյունում,
Երեք ծերունի գրրույց են անում:
Ի՞նչ ես միտք անում, Մարտիրոս ախպեր.
Լա՛վ կըլնի վերջը... Բաժակըդ մի բե՛ր...
Բե՛ր մի-մի բերան
Կյանք խընդրենք նրբան...
Տեր աստված բարի ճամփա տա իրեն,
310 Նըրա բաց աչքը լինի միշտ վըրեն...
Վատ բանի համար հո չի գընացել...
Ի՛նչ ես մոլորված նըստած մընացել,
Բաժակդ էլ լիքը առաջիդ է դեռ...
Վերցըրո՛ւ, խըմի՛ր, Մարտիրո՛ս ախպեր...

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐԳ

ՃԱՄՓԻՆ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

ՀԱՅՈՑ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

Մեր ճամփեն խավար, մեր ճամփեն գիշեր,
Ու մենք անհատնում
Էն անլույս սրբնում
Երկա՛ր դարերով գրնում ենք դեպ վեր
Հայոց լեռներում,
Դըժար լեռներում:

Տանում ենք հրնուց մեր գանձերն անգին,
Մեր գանձերը ծով,
Ինչ որ դարերով

Երկնել է, ծընել մեր խորունկ հոգին
Հայոց լեռներում,
Բարձր լեռներում:

Բայց քանի անգամ շեկ անապատի
Օրդուները սև

Իրարու ետև
Եկա՛ն, գարկեցին մեր քարվանսն ազնիվ
Հայոց լեռներում,
Արնոտ լեռներում:

Ու մեր քարվանսը շրփոթ, սուկահար,

Թալանված, ջարդված
Ու հատված-հատված
Տանում է իրեն վերքերն անհամար
Հայոց լեռներում,
Սուգի լեռներում:

Ու մեր աչքերը նայում են կարոտ
Հեռու աստղերին,
Երկրնքի ծերին,
Թե երբ կըբացվի պայծառ առավոտ
Հայոց լեռներում,

Կանաչ լեռներում:

ԵՐԲՈՐԴ ԵՐԳ

ԵՐԿՐՈՒՄ

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Հեքիաթն ասում է, թե՛ մի աշխարհքում
Բըխում էր առատ ջուրն անմահական,
Բայց ագահ վիշապն առաջը փակում,
Ծարավ էր թողնում աշխարհքն աննրման:

Նա գոհ էր ուզում սերուն աղջիկներ,
Որ ջուր բաց թողնի ծարավ աշխարհքին.
Եվ, անմահության ջրի փոխարեն,
Մարդիկ շատ դարեր արցունք խըմեցին:

Մինչև մի տրդա, Լույս երկրից եկած,

Կըմվեց էն գերի աշխարհի համար,
Հաղթեց, ազատեց աղբյուրը փակված,
Տանջվող հոգիներ փրկեց անհամար:

Ո՛չ, հեքիաթ չի սա լիքը հըրաշքով,
Եղած թե չեղած Մըթին աշխարհքում,
Ճըզգրիտ դեպք է սա տեսած իմ աչքով,
Եվ հեքիաթ չըկա մեր անբախտ կյանքում...

Մեր երջանկության աղբյուրը փակած՝
Մեր վարդ քույրերին հոշոտում է նա...

Ա՛խ, ի՛նչքան արյուն, արցունք է թափված

Մեր սիրուն երկրի սարերի վըրա...

I

«Լո՛-լո՛, լո՛-լո՛, մերն են սարեր,
Ծաղկոտ սարեր Տարոնի,
Ծաղկոտ սարեր, ազատ օրեր,
Մերն ու գըզվանք սիրունի...
Լո՛-լո՛, լո՛-լո՛»...

Գըլո՛վիս տըվեք, գոռոզ սարե՛ր,
Անց է կենում Մուսաբեկ,
Գըլո՛վիս տըվեք, վախկոտ հայե՛ր,
Չընչին գյուղեր ու օրեր:

Ո՞ր կա ոսկի, ո՞ր սիրուն կին,
Առաջ բերեք գրլխաբաց.
Ո՞վ կա ընդդեմ նրբա կամքին,
Ո՞վ է կյանքից կըշտացած...
Մըշու երկրում թուր է զարկում՝
Դողում են Վան իր թափից,
Դողում են Վան, մինչ Արգըրում,
Ահեղ թափից, սարսափից...

II

Գըլուխ տըվե՛ք, վախկոտ հայե՛ր.
Ջըրը՛նգ, եկավ Մուսաբեկ.

Հե՛յ, դո՛րս արի, քեշի՛շ բաբա.
Ո՞վ կա տան մեջ, դուրս եկե՛ք...
Ու սըրահի կեսմութի մեջ
Գուճհուպ եկավ քահանան,
Դողողոջելով, ծերուկ ու խեղճ,

Բըռնած սարսափն իր մահվան:
Հավա՞ն ես ինձ, քեշի՛շ բաբա,
Հապա նայիր մի վերև...
Աստված է քեզ հավնել, աղա՛,
Աստված կյանք տա ու արև.

Դե բե՛ր, հապա՛, որ հավան ես,
Աղջիկըդ բե՛ր, տուր ինձ կին.
Դե՛հ, շո՛ւտ արա, քեշի՛շ բաբա,
Դուրս բեր սիրուն Շողիկին:

Լուռ կանգնած է ծեր քահանան,
Դենքը դեղին, միրքի պես,
Ծիծաղո՞ւմ է լացի նրման,
Թե լալիս է ժրպտերե՛ս...
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛... Հավա՞ն չես ինձ...»
Խընդաց խումբը՝ հա՛, հա՛, հա՛...

Ու սուկալի էն ծիծաղից
Սարսափն ընկավ տան վրրա:

Ո՛վ չի հավան Մուսաբեկին...
Մի Մուսաբեկ մի աշխարհք...
Բախտավոր ենք՝ ես... իմ որդին...
Ո՛վ է տեսել էսպես փառք...
Միայն թե, աղա՛, գութ արա մեզ,
Ժամանակ տուր երկու օր,
Որ պատրաստվենք բեկին վայել.
Ոտիդ հողն ենք նորից նոր...

Մի երկու օ՛ր... բայց իմացի՛ր,
Ետ են գալու ես նորից.
Երկի՛նք թըռիր, գետի՛նն անցիր
Չես ազատվիլ իմ ձեռից...

«Լո՛-լո՛, լո՛-լո՛, մերն է Տարոն
Վայելքներով իր բոլոր...
Լո՛-լո՛, լո՛-լո՛...»: Հանգավ «լո՛-լո՛»-ն
Սարի ետև հեռավոր:

III

Ի՛նչ է դողանջում գանգակը գուժկան,
Գյուղի գանգակը էս անվախտ ժամին .

Կարկո՞ւտ է գալիս սրբնաժ երկրնքից,
Հրդեհ է ձրգել գյուղը թըշնամին...
Ի՞նչ է պատահել, ծերունի տերտեր,
Ի՞նչ ես վրդովում էս հոգնաժ խալխին:
Եկե՛ք, իմ որդի՛ք, եկե՛ք, իմ որբե՛ր,
Երկինքը փրլավ իմ ճերմակ գըլխին...

Ու լաց է լինում զանգակը ժամի,
Գալիս է կանգնում ամբողջ Տավորիկ,
Ու ձայն է տալի, գոչում ծերունի
Իրենց քահանան ձայնով զարհուրիկ:

Եկե՛ք, ընկե՛ր-հարևաննե՛ր,
Իմ Շողիկի հարսնիքին.
Ծաղի՛կ բերեք ալ ու կարմիր
Իր անթառամ պրսակին...
Դուստր են պահել ես նագելի,
Սըրտիս խընդում, աչքիս լուս.
Քուրդը եկավ դուստրըս խըլի,
Կյանքը խըլի ծերունուս:
Հայր եք դուք էլ, զավակի տեր,
Մի ճար գըտեք իմ ցավին...

Ու ծերերը՝ չո՛ր, ալեհե՛ր,
Հառաչում են խըմբովին.
Ափսո՛ս Շողիկ, սիրո՛ւն Շողիկ,
Մեր աչքի լուս, մեր ալ ծաղիկ...
Վա՛յ խե՛ղճ ծընող, ծեր քահանա .
Քըրդի ճամփեն տատասկ դառնա...

Հընչում է դարձյալ զանգակը ժամի,
Կանչում է, գոչում հայրը ծերունի .
Հավա՛ր ձրգեք հեռու տեղեր,

Ազգ ու ազինք իմանան,

Դրրոշ բանան, գորքեր կապեն,

Թող գա՛ն, հասնեն օգնության...

Եվ գուր ծերունու աչքերը անգոր

Հրրաշք են փրնտրում մըշուշոտ հեռվում,

Լուռ են ու դատարկ ճամփերը բոլոր,

Փոշի չի ելնում հայոց դաշտերում:

Լալիս է սակայն զանգակը կրկին

Ու գոչում է ծերն առավել ուժգին .

Լըսի՛ր, աստվա՛ծ, եթե մի օր

Բույր են խընկել քո անվան,

Թե դու էլ ես ծե՛ր, ալևո՛ր,

Ու գուր ունիս հայրական...

Բայց ծածկում է դենքը աստված՝

Հայից դարձած ու խրոով,

Սև-սև գիշերն իջնում է ցած,

Լիքը անքուն ցավերով...

IV

Հայի գիշե՛ր, հայի գիշե՛ր,

Ցավի անդունդ անհատակ...

Աղջի՛կ, ինչո՞ւ չես քրնում դեռ,

Ի՞նչ ես լալիս տեղի տակ:

Չիտեմ, մայրի՛կ, ինչու էսպես

Քուն չի գալիս էլ աչքիս.

Աչքրս քանի փակում եմ ես՝

Քուրդն է կանգնած առաջիս...
Քընի՛ր, բալա՛ս, մի վախենար,
Աստված կա դեռ երկրնքում.
Քուրդ ու տաճիկ, զարկ ու ավար
Շատ ենք տեսել մեր կյանքում...
Մայրի՛կ, մայրի՛կ, չե՞ս իմանում,
Ո՞վ է լալիս դուրսն անտեր...

Մայրի՛կ, մի տես՝ չի լուսանո՞ւմ...
Ա՛խ, ինչ ծանր է էս գիշեր...

Քընի՛ր, բալա՛ս, Որբն է մենակ
Իր Սրհակին որոնում,
Է՛, քեզ նըման, մի ժամանակ
Նա էլ աղջիկ է լինում,
Հավանում է չար տաճիկը,
Գալիս եղբորն ըսպանում,
Ճարը հատած հեզ աղջիկը
Աստծուն աղոթք է անում.

Ո՞վ տեր աստված, թևեր տուր ինձ,
Թեթև թևեր թռչունի,
Թըռչե՛ն, կորչե՛ն էս աշխարհից,
Անգութ ձեռից դուշմանի...
Էն օրվանից ման է գալի
Թևեր առած, անդադար,
Կանչո՛ւմ, կանչո՛ւմ, ձեն է տալի
Իր Սրհակին ջրրատար...
Քնի՛ր, բալա՛ս, աստված դեռ կա,
Աղոթք ասա մըտքիդ մեջ,
Հիմի շուտով լիսն էլ կըգա,
Էս գիշերն էլ ունի վերջ...

Թրր՛խկ... թրր՛խկ...
Ո՞վ է ծեծում
Կես գիշերին դուռն էդպես...
Թրր՛խկ, թրր՛խկ...
— Հե՛յ, չե՞ս լըսում,
Վեր կաց, տերտե՛ր, ներս թող մեզ...

Ու անլեզու քրրդի նրման
Մարսափն հանկարծ ընկավ տուն,

Տեղի տակին կրծիկ եկան
Մանուկները դեռ անքուն:
Մարեց մայրը լեղապատառ,
Աղջիկն հանգավ մոր գրբկում,

Իսկ դուռն ուժգին ու անդադար
Հա՛ գարկում են ու գարկում:

Լույսը ձեռքին ծերը գունատ
Դողդողում է, երերում...
Ձեռքը փակին տարավ հանկարծ,
Դուռը բացվեց խավարում,

Շառաչեցին, շողշողացին
Ջենքերն լուսումն էն աղոտ,
Ու գինավառ ներս խուժեցին
Երեք ջահել անձանոթ:
Օրհնյա՛ ի տեր, հայի լեզվով
Ողջունեցին ու սրտան,
Մութ խրրճիթը լըցվեց լուսով
Անակրնկալ խրնդության:
Էսպես անժամ, դարիք եղբա՛րք,
Ո՞ւսկից եք դուք գալիս ինձ...

Հեռու տեղից, Կովկասից...
Բայց մեր երկիր ամեն անկյուն
Մահվան երկյուղ ու վրտանգ...
Դժբա համար մենք եկանք...
Իսկ դուք չունե՞ք ձեր աշխարհքում
Տուն, տեղ, ծընող, քույր կամ կին...
Ունենք, թողինք ամենքին...

Հայի գիշեր, անքո՛ւն գիշեր,
Լի տանջանքով ու մութով,
Հայի գիշեր, անհո՛ւն գիշեր,
Լի՛ ահավոր խորհուրդով...